

SERRA

713

MAIG 2019 • 5,90 €

D'OR

Vicent Ferrer o la construcció
d'una santedat

Tomàs Martínez Romero

Entrevista a Manuel Forcano

Zeneida Sardà

Marta Pessarrodona. Premi
d'Honor de les Lletres

Catalanes 2019

Lluïsa Julià

Un llibre al Suprem

Jordi Sànchez

Guinovart, el llaurador de
la pintura

Montse Gispert-Sauch

Bartolomé Bermejo al MNAC

Santiago Alcolea

Dimitris Papaioannou

Jordi Coca

Aritz Cirbián, productor

Tariq Porter

La marca Arànega

Margot Mur

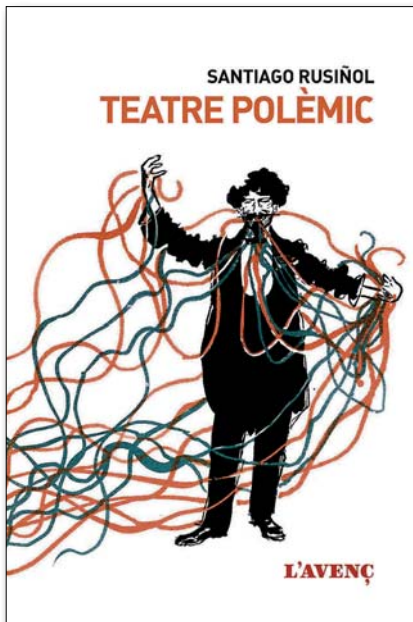
Panorama de narrativa catalana

Borja Bagunyà

Torna el Rusiñol més polèmic

per Carles Cabrera

Santiago Rusiñol

Teatre polèmic

Edició d'Albert Arribas, pròleg de Margarida Casacuberta
L'Avenç, Barcelona, 2018.

«Teatre polèmic» agrupa sis peces teatrals que ocupen una llenca de la producció dramàtica de Santiago Rusiñol (Barcelona, 1861 – Aranjuez, 1931). Efectivament, des de l'estrena de *Llibertat!* (1901) fins a *La 'merienda' fraternal* (1907), amb prou feines s'hi escola poc més d'un lustre posterior a la dècada inicial i més agressiva del Modernisme, la del *fin de siècle*, i també a la seva etapa simbolista-decadentista de drames com ara *L'alegria que passa* (1898) o *El jardí abandonat* (1900). Rusiñol, que havia sortit dels parterres d'aquest

jardí, se n'havia pogut burlar en una obra com *Cigales i formigues* (1901) per donar pas a un teatre molt més crític, coetani i arrelat a la realitat circumdant: el «Desastre» del 98, la tragèdia de Mossèn Cinto, la repressió policial, el populisme lerrouquista, però també les vagues obreres, el feminisme, l'anarquisme, el vegetarisme (anomenat vegetalisme al text)... En realitat, és en aquest període en el qual es consolida com a dramaturg, i, de fet, ja se sap que és la dècada de principi del segle XX quan el moviment, un cop desapareguda la radicalitat i la violència, ens lliura les seves millors produccions.

Parlar de la primera meitat del Modernisme és referir-se a la primigènia revista «L'Avenç», a la qual Rusiñol romangué vinculat. Aquesta és potser una de les raons que expliquen que el pintor i dramaturg sigui ara un autor grat a recuperar per a l'editorial L'Avenç que, durant quatre cursos seguits, havia anat reeditant un Rusiñol per any començant per les *Màximes i mals pensaments* (2013; daten del 1927) i continuant per la trilogia de novel·les paròdiques aparegudes entre els anys 1914 i 1918: *El català de la Manxa* (2014), *La 'niña gorda'* (2015) i *En Josepet de Sant Celoni* (2016). Per primer cop, tanmateix, han gosat d'emprendre la publicació del gènere que li atorgà més fama. Hi deu haver influït el fet que enguany el Teatre Nacional de Catalunya hagi encetat temporada amb un musical sobre *Els Jocs Florals de Canprosa* (1902), una de les comè-

dies antologades al volum, i s'hagi programat per a Nadal una adaptació de l'esmentada *'Niña gorda'*. El TNC també ha volgut col·laborar en la publicació d'aquest llibre de L'Avenç com en el de la biografia *El fugitiu que no se'n va. Santiago Rusiñol i la modernitat*, a cura de Raül Garrigasait que ha estampat Edicions de 1984.

La mena d'obres que conrea i que s'apleguen en aquest volum fan sentit impreses juntes perquè totes generaren una certa polèmica, de diferent mena (amb el progressisme, el catalanisme, l'espanyolisme, el republicanisme, etc.), però polèmica al cap i a la fi. Sovint, són humorístiques i burlesques —tret d'*El místic*— perquè Rusiñol es riu del mort i del qui el vetlla. Amb ell paga la pena no saltar-se ni tan sols el *dramatis personae*.

Llibertat! pujà a les taules abans en italià per la companyia transalpina de Vitaliani que en català pel gran actor Enric Borràs, que després actuà i dirigí aquesta obra i estrenà les tres següents obres de l'aplec (*Els Jocs Florals de Canprosa*, *L'Hèroe* i *El Místic*), les que presenten més força de tot el conjunt. Les dues darreres, tipificades com a drames, també són les més extenses. Des de l'estrena de *Llibertat!*, Rusiñol és un autor que no deixà indiferent ningú i que obligà les autoritats a tenir-li posat l'ull damunt. *L'Hèroe* va ser governativament suspesa al cap d'un parell de representacions, mentre que, en contrapartida, *Els Jocs Florals de Can-*

Els Jocs Florals de Canprosa.

prosa hagué de ser protegida perquè els Jocs Florals de Barcelona havien estat suspesos el mateix 1902 arran d'una xiulada que s'havia produït a la bandera espanyola; l'obra i Rusiñol s'havien convertit en cap de turc del catalanisme benpensant. I amb *El místic* i *El bon policia* es veié obligat a modificar-ne certs passatges perquè no acabés igual que *L'Hèroe*.

Libertat!, que és només tres anys posterior a la desfeta colonial, reproduïx el tòpic de l'americà que torna de la Cuba independent acompanyat d'un *negrito* lliure en unes pàgines que avui serien políticament incorrectes, però que servirien dins una aula per a generar un debat intens i sucós. Amb tot, la comèdia no és tal o només ho és l'embolcall que l'envolta, perquè el fons és agredolç. És el final feliç el que determina la naturalesa còmica de l'obra. S'hi presenta l'etern conflicte modernista entre l'artista, representat aquí per un individu de color, contra la massa inert, estulta i carrinclona que li fa la guitza.

Els Jocs Florals de Canprosa constitueixen un dard enverinat a la jugular del catalanisme renaixentista. Tant era així que, de Palma estant, l'autor es veié impel·lit a aclarir, en una lletra adreçada «Al lector», certs fets que s'havien escaigut la nit de l'estrena, i crec que els compiladors fan bé d'afegir-la en aquest *Teatre polèmic*. Rusiñol justifica que els Jocs Florals s'haurien de cenyir al camp poètic —d'aquí la denúncia que fa bo i batejant-los de *Canprosa*— prescindint de la parafernàlia política que

se'ls associava. Tot plegat suposa una burla immensa dels nostres Jacmes i Rogers, de l'ús excessiu del vers grinyolant i amb rebles i de la ridícula llengua arcaica que gastaven.

L'Hèroe és el revers de la moneda, fins al punt que Rusiñol dispara aquí les facècies contra l'espanyolisme al·tisonant i pompós en una ridiculització del militarisme. El fill gran torna del conflicte de les Filipines convertit en un heroi hispànic. Desembarca a Cadis i recorre tota la Península passant per València abans de recalar a Catalunya. Els pares, propietaris d'un teler modest, són uns senyors Esteve escarrassats que malden per pagar la quinta del fill petit per evitar-li d'anar a combatre. Ells, catalans, no entenen absolutament res d'aquest patriotisme ni de cap altre que no sigui la feina al teler. El conflicte està servit. Emotiu quan toca ser-ho, *L'Hèroe* és, per ventura, la peça més significativa de tot el recull.

Dèiem que Rusiñol bregava amb la contemporaneïtat. El decés de Jacint Verdaguer s'havia produït el 1902, i l'any següent Enric Borràs ja feia de mossèn Ramon, transsumpte de mossèn Cinto, en *El Místic*. Més que ser un drama polèmic, ho era, en aquest cas, tot el context d'*En defensa pròpia* i el «calvari» patit pel sacerdot de Folgueroles. És una obra clarament inspirada en aquesta tragèdia personal. D'esperit clarament franciscà i un punt càndid, de seguida es veu que el protagonista és un místic que no combrega ni amb l'Església ni amb el bisbe que fa d'àlter ego del bisbe Morgades. Hem

La 'niña' gorda.

vist representacions de *L'auca del Senyor Esteve*, *L'Hèroe*, «*Gente Bien*», *Els Jocs Florals de Canprosa*, ara *La 'niña gorda'*... però quant temps haurem d'esperar perquè es munti *El Místic*, essent com és una de les seves millors obres?

Les dues darreres són *El bon policia* (1905) i *La 'merienda' fraternal*. La primera és una obra còmica menor de broma fàcil que serveix per a completar la resta, però que no pogué generar una polèmica gaire intensa. El protagonista, més que ser un bon policia, és una bona persona que de tan bona que és es veu incapacitat per a exercir la seva feina. I *La 'merienda' fraternal*, en la mateixa línia de peces menors, és l'única de les sis que no s'escenificà a la capital, sinó a Puigcerdà, per fer-se lluny del lloc on el centre republicà d'Alejandro Lerroux, aquí representat per don Prudencio, tenia concentrat el seu gruix de votants i pel perill que hauria implicat escenificar-la a Barcelona.

En definitiva, sempre és una bona ocasió la reestrena d'un dels nostres clàssics per acompanyar-ne la reposició amb la reimpressió del text. La brevetat del teatre sovint permet, a més, publicar plegades dues, tres o sis obres, com en aquest cas. Convertit en Epicentre Rusiñol pel Teatre Nacional de Catalunya, enguany tindrem l'avinentsa de veure-hi programats dos espectacles, la biografia de Garrigasait, aquest *Teatre polèmic*, una exposició i activitats arreu de la Barcelona que el va veure néixer.